Сонце, пробиваючись крізь хистке литво кленової зелені, клало танцюючі плями на підвіконня, а відтак і на письмовий стіл, на книжки й папери. Несподівані подуви літнього вітру знагла розгортали гілля, й тоді потужні потоки проміння били мені прямісінько в обличчя, й мої руки на столі вмить спалахували неприродним фосфоричним світлом, щоб невдовзі знову набрати звичайного забарвлення.

Сонце разом із кленом наче гралися зі мною, подеколи засліплюючи, й відвертали від спогадів про колишні свої поїздки в Карпати. З цих спогадів схотів вимережити цільну картину, щоб нарешті, взявшись за конкретну подробицю, написати перше речення на чистому аркуші паперу, потім друге, третє...

В пам'яті постали Косів і водоспад Гук на річечці Рибниці; і дорога через Криворівню до Верховини, а вже звідти до Буркута і весь час понад Черемошем, який то з правого, то з лівого боку несе бурхливу воду, тче шум пінявий та ще якийсь особливий, властивий тільки горам смуток. Згадав білу шапку Чорногори, а також полонину Луковицю, голос сопілки, похмурого ватага над казаном із киплячим молоком, доярок і їхню зварену на вечерю мамалигу.

Із вулиці долинули звуки гітари, відриваючи від спогадів. Видно, хтось ішов і знічев'я перебирав струни, бо гортанні звуки гітари, якісь похапливі й нервові, швидко віддалялись і незабаром погасли.

Гілля клена, розгорнуте вітром, знову одкрило шмальке літнє сонце, яке вдарило в обличчя прямим потоком світла... Старий пастух (обличчя, схоже на мідне карбування, наче покрите окалиною) ввечері розказував про схил гори Кукул, про урочище Завоєля, про гору Кострич, а також потік Орендарський, про Кіз'ї Улоги, Гаджину, Шпиці,— скрізь йому довелось бувати, скрізь походив своїми ногами. Всі ті полонини, потоки, урочища наче були вирізьблені в його душі. І голос пастуха мовби ввібрав

шепіт лісу, сплеск води, гуркіт грому над зворами, ввібрав їхні одвічні мелодії, витворивши неповторну свою, людську...

По вулиці став наближатись барабанний передзвін — видно, знову хтось ішов поза кущами бузини і на ходу бив дерев'яною колотушкоїр в туге барабанне черевце. Звуки були безладні, якісь полохливі й зовсім недоречні. Недоречні в цей літній день, не пасували до ладу мого думання, не в'язалися зі спогадами...

В Яремчі, неподалік від водоспаду, сидів гуцул у кептарику, в брилику, у вишитій сорочці і палив люльку. По асфальтованій дорозі проїжджали автобуси й вантажні автомобілі, неподалік снували ватаги екстравагантних туристів, що наїхали з усіх усюд і роїлись ген в отому розцяцькованому під місцевий колорит пансіонаті, а сивовусий вуйко сидів на траві під ялицею і спочивав. Поряд лежали полотняні бесаги з якимось надібком, купленим у Яремчі на ярмарку, біля бесагів витяглись ноги в білих гачах. Вуйко сидів спокійний і був такий незворушний, як зелена гора в нього за спиною. Дивлячись перед собою, він, либонь, нічого не бачив, а тільки свою душу й те, що в душі звершувалося.

Здавалось, сидить тут не з певної хвилини, навіть не з певного дня, а завжди отак сидів, бо такий самий був тут необхідний, як смерековий ліс, як водоспад на річці і як горбаті спини гір. І здавалось, якби сюди навідатися завтра чи позавтра, то він так би й човпів, задивлений не в довколишню суєту суєт, а в себе, заворожений не плином часу, а сокровенним життям своєї душі...

Звук сурми — спершу тільки тінь її звуку, далека луна його — долинув із вулиці до кімнати, далі озвався дзвінкіше, задерикуватіше. Сурма йшла по вулиці так само, як іще недавно йшли гітара та барабан, і вона то зойкала, то схлипувала, то раптом пронизливо скрикувала. І я був радий, коли сурма, невидима, геть віддалилась від подвір'я і невдовзі вмовкла за садками та хатами...

На гойдливому підвісному місточку через Черемош у місяці червні стояла дівчина і, перегнувшись через тичку-бильце, дивилась униз. Непоказної вроди, дівчина вглядалася в своє відображення на воді, де вона видавалась, мабуть, мало не красунею. Буруни річкові не стояли на місці, як не стояли на місці й чисті плеса, бо стрімка течія тасувала їх, як карти, а тому-то дівоче відображення вмить пропадало, обертаючись на кипіння хвиль. Але дівчина терпляче очікувала, коли поверхня вгамується, коли на дзеркалі води знову появиться її відображення — відображення вродливої і чарівної верховинки.

Черемош — могутня річка, овіяна легендами і, безумовно, наділена чаклунською спроможністю,—бодай на коротку мить дарував дівчині красу, примарну вроду, і молода гуцулка була вдячна за ту щедрість, навіть хвилинну.

Мої спогади не тримались купи, та все ж таки вони мали спільний грунт — Карпати, і я вже відчував, що скоро ось у спогадах появиться логічна стрункість, що скоро ось вони об'єднаються єдиним настроєм, навіяним моєю любов'ю до того краю. А вже з животворної сили настрою постане ідея, смисл,— і тоді мозаїка моїх спогадів стане завершеною картиною, де будь-який штрих і будь-яка подробиця матимуть остаточне значення...

Клен за вікном гойднувся, вир його важкої зелені від вітру наче розпався, й знову у вільному просторі заяскріло небо, й вибухнуло літнє сонце, обливши мої руки і письмовий стіл денним фосфоричним світлом. І, пробуджений, я немов повернувся до дійсності. А повернувшись до дійсності, спершу наче краєм свідомості, а далі досить виразно почув віддалену какофонію звуків.

У цій какофонії не вловлювалось ні певної системи, ні певного смислу, але, здавалось мені, проступала тривога. Ще неясна і невиразна, вона вже невидними струменями проникала в кімнату, в мою свідомість і відчутно руйнувала ту атмосферу мого єства, яку я почав будувати і яку

хотів довести до пуття. Зусиллям волі я спробував відторгнутись від зовнішніх подразників, пригасити їхню руйнівну силу.

Й переді мною постав на схилі гори хутірець Бокач, що відбіг від Путили на верхи за смерековий ліс, постали огороджені обійстя, кладені з дерева колиби, худоба з дзвониками на шиях під стіною срібно-зелених смерек. І ось із колиби виходить вуйна й проворно йде по стежинці, що прослалась по пастівнику, йде вже під розквітлою дикою грушею, і, здається, від цвіту лягають їй на обличчя миттєві рожеві спалахи...

Давнє видиво злебеділо, як мана, бо оті звуки, які долинали з вулиці, поближчали й подужчали, і тепер вони долинали б у кімнату, навіть якби я зачинив вікно. Непевна тривога, яку творили музичні інструменти в чиїхось невправних руках, остаточно зруйнувала лад моєї душі, остаточно відігнала спогади, позбавивши їх будь-якої слушності, і тепер я роздратовано відзначив, що мимоволі належу їм, підпорядкований їхній владі.

Вийшов на подвір'я. Цвіли мальви і соняшники, повітря просякло густим духом городини й саду. Злеглий під тином укіс трави пах зів'ялою гіркотою свіжості. Біля воріт стояла тітка Горпина в білій хустині і, либонь, витягувала свого цікавого носа через усю вулицю аж до верби на чужому обійсті.

Музика, така зайва і недоладна в цей сонячний літній день, наростала. І, стоячи біля криниці, скоро на вигині вулиці я побачив дитячу ватагу. Йшли хлопчики й дівчатка, але більше було хлопчиків. Кожен із них грав на якомусь інструменті — той перебирав струни гітари, той грав на балалайці. Маленький, мов печеричка, замурзаний хлоп'як дув у сурму, тримаючи її обома руками. Ген і барабан вибамкує — в його жовтий живіт гамселить і гамселить веснянкуватий здоровань, що на дві-три голови височіє над ватагою. Білява дівчинка несе в руках транзистор, який, мабуть, увімкнуто, але хіба втямиш у цьому гармидері, яку програму він зараз транслює — естрадні пісні чи, може, поради механізованим ланкам кукурудзоводів.

Піонерський загін іде вивчати, любити і знати свій рідний край? А якщо це турпохід, то де ж піонервожатий?

Ось ватага порівнялася з подвір'ям, і я помітив, що поміж самодіяльних музикантів іде двоє знайомих хлопчиків-близняток, які на витягнутих угору руках несуть диктовий ящик. Це був ящик із-під посилки, темніла обкришена сургучева печать, а також адреса — область, район, село. Великими карлючками було виведено прізвище — "Копайгородський". І вже дрібнішим цятковинням літер — зворотна адреса.

У ящику з-під посилки можна було помітити квіти — півонії, мальви, ромашки. Обличчя в дітей були зосереджені, похмурі. Йшли по вулиці, не роззираючись по боках, а по боках — на подвір'ях і біля воріт — стояли дорослі, їхні батьки, матері й сестри та брати, що стежили за дітьми без тіні усміху.

Музика, не обриваючись, гриміла та гриміла, й від неї віяло розпачливим смутком.

Тепер діти вже віддалялись по вулиці в напрямку сільської околиці.

— Що це за музичний похід? — наблизився я до тітки Горпини, що, звісившись через ворота, дивилась услід ватазі.— Грають і грають...

— Таж по Кривенькій Галинці грають...

— По кому?

— По Кривенькій Галинці... Несли домовинку в руках, хіба не бачили?

— Бачив... А що з Кривенькою Галинкою?

— Знайшли мертвою в соснах. Видно, хтось порішив. Ось діти й надумали такий похорон... Діти, що з них візьмеш... Бачте, жаль, їм пташку. Знаєте, і в мені жаль ворухнувся, наче то людина переставилась.

Іздалеку ще долинали траурні звуки незвичайної процесії, все слабкіше, поки зовсім пригасли. Людей на вулиці й по обійстях поменшало. Тітка Горпина, закасавши спідницю, подалась поміж картоплі на город, узялась скубти молодий кріп до обідньої страви.

Кривенька Галинка!..

Сівши до столу, я намагався реставрувати лад недавніх настроїв і спогадів, та вони безслідно зоставили мою душу, мов зграя перелітних птахів, що подались до вирію. Хотів знову навіч угледіти, як на хуторі Бокач гуцулка виходить із колиби, як ступає стежкою, як розквітла груша кидає на її молоде обличчя рожеві спалахи,— та все це не поставало живою картиною, хоч як я силкувався.

Зловив себе на тому, що думаю про Кривеньку Галинку. Ворона й справді була скалічена, мала перебиту лапку, тому-то її так і назвали. Через ту лапку та ще пошкоджене крило Кривенька Галинка змалечку не навчилась літати, а тільки ледь-ледь перепурхувала в повітрі, сідаючи то на ворину, то на кущ, то на поворот криниці. Зовсім ручна, ходила по дитячих руках, і діти до неї звикли так, як звикають до будь-якого живого створіння.

Бувало, хлопці грають у футбол, а неподалік, сидячи на вишневій гілляці, примостилась Кривенька Галинка й очима-намистинками стежить за їхньою баталією. Бувало, хтось пасе гусята, а вона теж на моріжку, допомагає. Буває, дитина йде в магазин по хліб, а Кривенька Галинка, то накульгуючи по землі, то конвульсивно перелітаючи в повітрі, супроводжує до продуктового ларка, наче гнана хазяйськими клопотами.

Поступово розчулюючись, я згадав, як одного разу Кривенька Галинка завітала й до мене. До всього цікава, хоробра, скалічена ворона якось навесні злетіла на моє відчинене підвіконня. Стала між вазонами калачиків і цикламена, витягнула лискучу шию й гостро дивилась у кімнату й на мій письмовий стіл.

— Здрастуйте, — чемно привітався я лагідним пів-

голосом, щоб не сполохати. ,

Кривенька Галинка шкрябнула пазурцем полущену голубу фарбу на підвіконні, й точена її голівка здригнулась так, наче кивнула у відповідь.

— Усе бачила, тільки не бачила такої дивовижі, як я,— всміхнувся я іронічно.— Що ж, подивись, коли не знайшла веселішого заняття.

Кривенька Галинка дивилась, і її випуклі вічка то сивастими ставали, то чорно-смородиновими.

— Може, їсти хочеш? Ось зажди хвильку...

Поки я ходив на кухню по хлібні крихти — Кривенької Галинки на підвіконні не стало. І я чомусь пошкодував, що ворона зникла... Згодом часто згадував, як вона навідувалась, і любив слухати будь-які розповіді чи згадки про Кривеньку Галинку, бо, на диво, кожне в селі знало скалічену пташку, і в розмовах не обходилось без споминів про неї.

У вухах і досі стояв гуркіт отієї безладної музики, яку діти добували з найрізноманітніших інструментів, навіть із транзистора, і маячіла перед очима їхня процесія.

Знову спробував зосередитись на своїх колишніх поїздках у Карпати, щоб, зрештою, вивести на папері перший рядок спогадів, але...

Поріг переступила тітка Горпина.

— Свіжоздоєного молока вип'єте? — Вона тримала глечик у руках.— Сусідка принесла... Ранкове, в погребі тримала...

Коли я випив склянку прохолодного молока, тітка сказала:

— А знаєте, поховали за цвинтарем.

Навіть не сказала, кого саме поховали, та я зрозумів, що Кривеньку Галинку. Виявляється, в цю хвилину ми обоє думали про неї.

— І промови казали...

— Які промови?

— Хіба діти не придумають? Такі, як на цвинтарі кажуть над небіжчиком.

— А вони над Кривенькою Галинкою?

— Ага, над нею.

Вже вечоріло; вітер угамувався, не куйовдив клена; сонце не било в очі крутим потоком променів. Я напружив слух, прислухаючись до вулиці, проте знадвору долинали тільки півнячі переклики та мукання голодного теляти, що просилось до корови.

А що саме хотілось мені почути?

Подався в луги, що чорніли чорними торфовими ямами. Поміж земляних насипів-кучугур горбатіло два гусеничні трактори, над якими стрімкими, гострими веретенами літали вечірні ластівки. На близькому

обрії темніло сусіднє село, до якого верхи на коні поволі посувалось двоє — дядько, а за спиною чіпко примостилось дитя. Імлисті небеса здавались бездонними, здатними вмістити значно більший світ, значно багатшу землю.

Пусткою віяло не тільки з небес, а й із моєї душі, і ця пустка була схожа на ту, яку викликає відчуття раптової втрати.

Як щось далеке й несправжнє, згадались мої нинішні спогади про Карпати — де вони, ті гори, ті урочища й полонини, де ті люди? Видавались безплотними, риси їхні звітрились так, як звітрюється камінь-піщаник. Начебто я силкувався розказати про них не зі своїх вражень, а з чужих розповідей.

Полотно лугу слалось біля пшеничного лану, й тут поміж колосків росло стебельце маку. Пелюстки ледь здригались, похлюпуючи густою кров'ю, і довгі темні тичинки на їхньому тлі вражали якимось по-рослинному висловленим, наївним і щирим, трагізмом. Печаллю світилась квітка маку у вечірньому полі, і я здивувався: чому так? Адже здається, ввижається, а насправді квітне мак без будь-якої печалі, без будь-якого наївного та щирого трагізму.

Я повернув до села стежкою поміж запорошених полинів і вже чимало пройшов, несучи в собі пустку, як раптом знову згадався мак у пшениці, згадалась та печаль, яку я зумів відчути в квітці,— і я мало не спіткнувся, осяяний здогадом.

Усе через неї, Кривеньку Галинку.

Я навіть не хотів запитати в себе: хто ж вона така, Кривенька Галинка, щоб раптом усе переінакшилось мені в цей день? Переінакшився світ довколишній і світ у єстві моєму. Не запитував, бо не потребував ніякої відповіді.

Бо хто, скажіть, міг відповісти красномовніше й вразливіше, ніж ота стеблина маку в пшениці, ніж його квітка своїми тремтячими червоними пелюстками...